Charter for the Rights and Freedoms of Women in the Kurdish Regions and Diaspora

Kurdish Human Rights Project
Kurdish Women's Project

Charter for the Rights and Freedoms of Women in the Kurdish Regions and Diaspora

Kurdish Human Rights Project

2 New Burlington Place
London W1S 2HP
Tel: +44 20 7287 2772
Fax: +44 20 7734 4927
Email: khrp@khrp.demon.co.uk
www.khrp.org

Kurdish Women's Project

Acknowledgements

We would like to thank the following individuals and organisations for their insights, experience and time: Ms Rofia Abbasi, Ms Samrand Abdul-Hsein, Mr Hasan Abdulkerim, Mr Idris Ahmadi, Ms Bahar Ali, Mr Dara Ali, Mr Ahmad Askandari, Mr Faruq Babamiri, Mr Salim Baban, Ms Saqi Barzani, Mr Taifur Bathaee, Dr Nazand Begikhani, Mr Sherko Bekas, Dr Shamal Celiker, contributors from Iranian Kurdistan, Ms Christina Curry, Ms Beriwan Dosky, Ms Runak Faraj, Ms Jila Faraji, Ms Marzieh Fareghi, Dr Rebwar Fatah, Mr Mustafa Germeny, Mr Abbas Hamad, Mr Hama Saeed Hasan, Ms Shadya Heidari, Mr Abdullah Hijab, Ms Ulla Hoffmann, Sheikh Ezzadin Huseini, Ms Shirin Huseini, Ms Marza Jewanmerd, Dr Jebar Kadir, Ms Najiba Mahmud, Ms Pirshing Mamand, Mr Ali Manaz, Ms Sadiqa Mohamadi, Dr Shahrzad Mojab, Mr Rebwar Mokhtar, Mr Husein Muhemmed, Mr Nawroz Oramar, Ms Galawez Qaderi, Ms Suhaila Qadri, Ms Runak Raouf, Ms Aghila Rewandzi, Ms Kazewa Saleh, Ms Mahabad Saleh, Ms Farah Salek, Mr Julien Savoye, Ms Chnur Sediq, Ms Taman Shakir, Mr Saeed Shams, Ms Runak Shwani, Dr Nuri Talabani, Dr Abbas Veli, Dr Heidi Wedel, Mr Hiwa Zandi, Ms Pakhshan Zangana, Kurdish Women's Organisation (Britain), Kurdish women organisations and groups and Kurdish Women's Information and Cultural Centre (Iraqi Kurdistan), Mothers for Peace and Women Section of HADEP (Turkey), Kurdish Women's Organisation related to Federation of the Kurdish Organisations (Stockholm), Kurdish Women's Organisation (Gothenberg), Zagros Medya Press (Gothenberg), Radio Zrebar (Stockholm), Radio Jivar (Gothenberg), ABF centre (Stockholm), Folkets Hus (Gothenberg), and Kurdistan Post, Kurdistan Net and Jinname the Kurdish websites for presenting the KWC draft and all participants of the meetings in May 2001 in Stockholm (Sweden), in July 2001 in Sulaymania and Hewler (Iraqi Kurdistan), in July 2001 in Stockholm, in September 2001 in Stockholm, in October 2001 in Gothenberg (Sweden), in December 2001 and March 2002 in London (Britain).

Printed in Great Britain
First edition June 2004
Second Edition December 2004
Published by the Kurdish Human Rights Project
ISBN 1 900175 71 1
All rights reserved

Table of Contents

	Page
Foreword	**7**
Charter for the Rights and Freedoms of Women in the Kurdish Regions and Diaspora	
English	**11**
Sorani	**15**
Kurmanji	**21**
Arabic	**25**
Turkish	**29**
French	**33**

Foreword

Discrimination against women occurs globally, but is all the more damaging when compounded with ethnic, religious or other forms of discrimination. Women in the Kurdish regions and diaspora, therefore, face an uphill struggle as they attempt to tackle discrimination on several fronts; often without access to political representation or adequate legal remedies.

There are many ethnic minorities inhabiting the region spanning the borders of Turkey, Iraq, Iran and Syria, the largest of which, with a population of over 30 million, is the Kurds. Located in a position of great strategic importance, the Kurds have been marginalised and repressed through continuous political and military activity. Kurdish women continue to witness the devastating effects of wars, military attacks and economic embargoes. Millions of women live as refugees or internally displaced, having been exiled by conflict or even forcibly relocated.

In Syria, denial of citizenship to up to 300,000 Kurds causes multifold social and economic problems for women. Among the rights denied to Kurds include the right to own property, land or businesses; to the same state education as non-Kurds; to legal representation; to hold Syrian identity documents or a passport; to leave the country; or to a legally-recognised marriage. The widespread poverty particularly affects women, with only limited access to work opportunities. These Kurdish women, usually expected to take care of the children, do so without the right to access state healthcare.

In Iraq, the effects of Saddam Hussein's brutal regime continue to be felt. The use of chemical weapons to kill over 5,000 civilians in the Kurdish town of Halabja was just one part of the 'Anfal' campaigns in which an estimated 1.5 million people were displaced and up to 180,000 executed. Hundreds of thousands of women have been forcibly displaced from their homes in a policy of Arabisation in strategically important areas, including the oil-rich Kirkuk: now a flashpoint of potential future conflict. Following the US-led invasion of 2003, numerous issues of critical importance to the security and human rights of the population are yet to be determined.

In Iran, Kurds are denied equal political and social rights as well as suffering, indirectly, from religious discrimination. The suppression of freedom of

expression and of association has inhibited the ability of both domestic and international NGOs focusing on human and women's rights to operate there. Kurdish women suffer as do all women in Iran from a constitution and laws that refuse to recognise their equality with men, demonstrated, inter alia, by the Penal Code's stipulation that the murder of a woman who has betrayed her family's honour is justified.

The Constitution of the Republic of Turkey does not recognise Kurds as a national, racial or ethnic minority even though they number over one quarter of the population. Those who participate in political or economic affairs and publicly identify themselves as Kurds face harassment or prosecution. A series of reforms have partially lifted the ban on education and broadcasting in non-Turkish languages (i.e. Kurdish), but the widespread failure to implement the reforms on the ground means that newspapers, journalists, students and others continue to be prosecuted. More than 3 million Kurdish villagers are unable to return to their homes in the Southeast, following a campaign of forced displacement and armed conflict. The human rights violations experienced by Kurdish women have been incontrovertibly established by the European Court of Human Rights.

These countries share a hostile attitude and common policy towards their Kurdish communities. In all parts of the Kurdish regions, the authorities' dedication to suppressing Kurdish interests has restricted Kurdish women's struggle for equal rights. Elsewhere, throughout the Middle East, America, Australia, Asia and most particularly Europe, Kurds form one of the most prominent refugee and migrant communities: one more reason for the human rights situation in the Kurdish regions to be recognised as a matter for global concern.

Against this backdrop, Kurdish women have been pushing hard to achieve the enforcement of human rights and the establishment of the rule of law, equal rights and a strong civil society. In the Iraqi Kurdistan established after the 1991 Gulf War, Kurdish autonomy and the absence of ethnic oppression have provided the opportunity for a number of organisations campaigning for women's rights to develop. A variety of women's organisations have made significant achievements in these fields. Such organisations exist too in Turkey, although still subject to bureaucratic restrictions and harassment. Elsewhere in the regions, such groups are almost inconceivable.

The Charter for the Rights and Freedoms of Women in the Kurdish Regions and Diaspora urges the elimination of discrimination against women in private and political life. It also urges the full participation of Kurdish women in political, economic, educational, cultural and all other fields, and the implementation of rights for women irrespective of their religious, political or other beliefs.

The Charter is a collective effort that has been published by the Kurdish Women's Project (KWP) and Kurdish Human Rights Project (KHRP). It is envisaged to continue as a living document responding to needs as they arise. It was initiated

by a number of Kurdish women in exile, the Kurdish Women's Campaign (now KWP). The Charter has been continually developed for three years to ensure that it appropriately identifies the needs and wishes of women in the Kurdish regions and diaspora. We are grateful to a great many individuals, non-governmental organisations including human rights and women's organisations, political parties, human rights defenders and academics throughout the regions, particularly in Iraqi Kurdistan, and the diaspora for their input and assistance.

The Charter was launched on 22 June 2004 at the House of Lords in London. The launch was chaired by Lord Avebury and was attended by, among others, prominent human rights advocate Baroness Helena Kennedy QC, who delivered the keynote speech.

A launch event was also held at the Kurdistan National Assembly in Erbil, Iraqi Kurdistan, on 12 July 2004. During the launch, which was broadcast on Kurdish television, broad support for the Charter was expressed by government representatives, academics, lawyers, human rights activists and Kurdish women's representatives.

The Charter has since been promoted and discussed within the Kurdish regions, including Turkey. In September 2004, a further visit was made to Iraqi Kurdistan in order to promote the Charter in meetings with members of the government and Kurdish women's representatives.

The Charter will continue to be presented to the citizens of the Kurdish regions in addition to international, national and non-governmental organisations in the regions and diaspora, including the UN, European Parliament, human rights and women's rights organisations, political parties, cultural organisations and academic institutions. A particular opportunity now exists in Iraq, since the overthrow of the Ba'athist regime, to establish the rule of law under the auspices of a genuine participatory democracy. For this reason the document will also be presented to the bodies responsible for enacting, amending and implementing the law in Iraq and Iraqi Kurdistan.

It is hoped that these bodies, particularly the Kurdish Parliament and Kurdistan Regional Government, will support this document for the rights of women in the Kurdish regions and diaspora. These bodies are urged to consider seriously the domestic incorporation of the rights and needs identified in the Charter in both letter and spirit.

Shne Hedati, Mahabad Qaradaqhi,
Monireh Moftizadeh
Kurdish Women's Project
(Formerly the Network on the Kurdish Women's Charter)

Kerim Yildiz
Executive Director
Kurdish Human Rights Project

Kurdish Women's Charter

Charter for the Rights and Freedoms of Women in the Kurdish Regions and the Diaspora

The Kurdish Women's Project and the Kurdish Human Rights Project,

Noting that law is the foundation of justice and equality and political, social, cultural and economic security and a safeguard for the protection of individual's rights,

Convinced that a firm foundation for a modern society in the Kurdish regions can only be achieved through democracy and equality,

Convinced that only a separation of religion from state can guarantee a free democratic society,

Noting the importance of enacting, amending and implementing legislation which is based on universal human rights as they are codified in the Charter of the United Nations, in the Universal Declaration of Human Rights, in the international covenants on human rights and other conventions, resolutions, declarations and recommendations,

Concerned that religion is often misused in order to legitimate an infringement of rights guaranteed in a democratic society and fosters discrimination against women,

Aware that a change in the traditional role of men as well as the role of women in the Kurdish society and in the Kurdish family is needed to achieve full equality between men and women,

Determined to implement the principles set forth in the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW) and the Declaration on the Elimination of Violence against Women, we therefore find it necessary to highlight Kurdish women's demands for equality in order to bring

about a fundamental transformation for all women within the Kurdish regions and the Kurdish diaspora,

Call for the following:

Article 1

Any legal system within the Kurdish regions shall condemn and eliminate discrimination against women in all forms. Referring to CEDAW the term “discrimination against women” shall mean any distinction, exclusion or restriction made on the basis of sex which has the effect or purpose of impairing or nullifying the recognition, enjoyment or exercise by women, irrespective of their marital and sexual status, on a basis of equality of men and women, of human rights and fundamental freedoms in the political, economic, social, cultural, civil or any other field.

Article 2

Women shall not be discriminated against in the political and public life of Kurdish society and, in particular, they shall have:

(a) Equal rights before the law, e.g. equal rights as witnesses;
(b) The right to vote in all elections and to be eligible for election to all publicly elected bodies;
(b) The right to participate in decision-making bodies at local, national and international level, such as parliaments, governments and political parties;
(c) The right to participate in non-governmental organisations and associations.

Article 3

All appropriate measures shall be taken to eliminate discrimination against women in all matters relating to family relations and marriage, in particular:

(a) Marriage shall not be legally entered into without the full and free consent of both parties, and not by any person under the age of 18;
(b) The same rights and responsibilities shall exist for both spouses during marriage and at its dissolution, including reproductive rights;
(c) The same rights to decide freely on the number of their children and to have access to information, education and means to enable them to exercise these rights;

(d) The same heritage, ownership and property rights;
(e) The traditional practices of polygamy, temporary marriage and dowry shall be forbidden.

Article 4

All appropriate measures shall be taken to eliminate discrimination against women in the field of employment, in particular:

(a) The right to the same employment opportunities and to equal remuneration;
(b) To prohibit dismissal on the grounds of pregnancy or of maternity leave;
(c) To introduce paternity leave with pay;
(d) To provide necessary supporting social services, e.g. nurseries, to enable parents to combine family obligations with work responsibilities and/or social activities.

Article 5

(1) The term "violence against women" means any act of gender-based violence that results in, or is likely to result in, physical, sexual or psychological harm or suffering to women, including threats of such acts, coercion or arbitrary deprivation of liberty, whether occurring in public or in private life.

(2) All appropriate measures shall be taken to condemn and eliminate violence against women and no custom, tradition or religious consideration should be invoked to avoid this obligation with respect to its elimination, in particular:

(a) Prevent, investigate and, in accordance with the existing legislation, punish acts of violence against women, whether those acts are perpetrated by the State, by non-state actors or by private persons;
(b) Develop penal, civil and other sanctions in domestic legislation to punish and redress acts of violence against women, e.g. consider "honour killings" as murders, provide shelters and protection for women and their children;
(c) Abolish cruel, inhuman and degrading measures of punishment such as stoning, which are mainly executed against women.

Article 6

All appropriate measures shall be taken to combat all forms of sexual exploitation and trafficking of women and girls.

Article 7

All appropriate measures shall be taken to eliminate discrimination against women in order to ensure equal rights for women and men in the field of education, in particular:

(a) Girls shall be afforded the same conditions and the same access to education, vocational training and studies as boys, the recommended minimum of nine years of compulsory and free education for children;
(b) Any stereotyped concept of the roles of men and women at all levels and in all forms of education shall be eliminated, in particular textbooks shall be revised to accurately reflect the role of women in history;
(c) Women shall be afforded the same opportunities to benefit from scholarships and other study grants as men.

Article 8

(1) All appropriate measures shall be taken to eliminate discrimination against women in the field of health care in order to ensure access to health care services, including that related to family planning.

(2) Traditional practices like female genital mutilation shall be prohibited by law.

Article 9

Appropriate measure shall be taken to eliminate discrimination against women in other areas of economic and social life, in particular:

(a) The right to family benefits, e.g. for Anfal women, children, displaced and other affected families;
(b) Women shall have the right to free legal advice regarding all forms of discrimination against women.

داخوازنامەی ژنی کورد

داخوازینامە بۆ ماف و ئازادییەکانی ژنان لە هەرێمە کوردییەکان
و ژنانی کورد لە هەندەران
(لەمەودوا بە د.ژ.ك ناو دەبرێت)

پرۆژەی ژنی کورد و پرۆژەی مافی مرۆڤی کورد،
بە تێبینی ئەوەی کە یاسا بناغەی دادپەروەری و یەکسانی، ئاسایشی سیاسی، کۆمەڵایەتی، کلتووری، ئابوورییە و بەرگریکاری پاراستنی مافەکانی تاکە،
لە سەر ئەو بڕوایەی کە بنچینەی سەقامگیر بۆ کۆمەڵگەی نوێ لە هەرێمە کوردییەکان، تەنها لە ڕێگەی دیموکراسی و یەکسانی دێتەئاراوە،
لە سەر ئەو بڕوایەی کە تەنها جیایی ئایین لە دەوڵەت دەتوانێ مسۆگەری کۆمەڵگەیێکی ئازاد و دیموکراتی بێت،
بەرەچاوکردنی بایەخی گۆڕین و دانان و پیادەکردنی یاسا لەسەربنەما گەردوونییە گشتگرەکانی مافەکانی مرۆڤ لە پەیماننامەی ڕێکخراوی نەتەوەیەکگرتووەکان، جاڕنامەی گەردوونی مافی مرۆڤ و پەیماننامە نێونەتەوەییەکان لە سەر مافی مرۆڤ و ڕێککەوتننامە، بڕیارنامە، جاڕنامە و ڕاسپێرییە پەسەندکراوە کانی تر،
بە نیگەرانیی لەوەی کە ئایین زۆر جار کەڵکئاوەژووی لێ وەردەگیرێت بۆ مەبەستی ڕەوایەتیدان بە پێشێلکردنی مافە مسۆگەرکراوەکان لە کۆمەڵگەی دیموکراتیدا و زەمینەخۆشکەری هەڵاواردنە دژ بە ژنان،
بە هۆشیاری لەوەی کە گۆڕانکاری لە ڕۆڵی نەریتی پیاوان و ئافرەتان لە کۆمەڵگەی کورد و، لە ناو خێزانی کورددا پێویستییەکە بۆ بەدەستهێنانی یەکسانی تەواوی ژنان و پیاوان،
بە سووربوون و پێداگرتن لەسەر پیادەکردنی بەندەکانی پەیماننامەی لەناوبردنی هەموو جۆرە جیاکارییەك دژ بە ئافرەتان (CEDAW)و بانگەوازی نەهێشتنی هەموو جۆرە توندوتیژییەك دژ بە ژنان، ئێمە بەپێویستی دەزانین داخوازییەکانی ژنی کورد بۆ یەکسانی بخەینەڕوو ، بە مەبەستی هێنانەدی گۆڕانکاری

بنەڕەتی بۆ هەموو ژنان لە هەرێمە کوردییەکان و لە کۆمەڵگەی کورد لە هەندەراندا،
ئەم داخوازییانەی خوارەوەمان هەیە:

خاڵی 1

هەر دامودەزگایەکی یاسایی لە ناوچە کوردییەکاندا، هەموو شێوەیەکی هەڵاواردن دژ بە ژنان بەتاوان دابنێت و قەدەغەی بکات. وەك لە (CEDAW)دا هاتووە دەستەواژەی "هەڵاواردن دژ بە ژنان" بە مانای هەموو جۆرە جیاکارییی، بێبەشکردن و سنووردارکردنێکە کە پیادەدەکرێت لەسەر بنەمای توخم "جنس" کە ئاکام یان مەبەستی بێبایەخکردن یان بەتاڵکردنەوەی ئاگادارییی، بەهرەمەندیی یان توانای بەکاربردنە لە ژناندا، بێ ڕەچاوکردنی هاوسەردارێتی یان چۆنیەتی ژیانی جنسییان، لەسەر بنەماکانی یەکسانی پیاو و ژن، لە مافەکانی مرۆڤ و ئازادییە بنەڕەتییەکان لە بواری سیاسی، ئابووری، کلتووری ، مەدەنی و بوارەکانیتر.

خاڵی 2

ژنان نابێت ڕووبەڕووی هەڵاواردن ببنەوە لە ژیانی سیاسی و کۆمەڵایەتی گشتیی لە کۆمەڵگەی کورددا، بە تایبەتیش پێویستە بەهرەمەند بن لە:

ئا- مافی یەکسان لە بەرانبەر یاسادا، بۆ نموونە مافی یەکسان لە گەواهیداندا؛

بێ- مافی دەنگدان لە هەموو هەڵبژاردنەکان و خۆپاڵاوتن بۆ هەموو دامودەزگا گشتییە هەڵبژێردراوەکان؛

پێ- مافی بەشداریکردن لە ناوەندەکانی بڕیاردا چ لەسەر ئاستی ناوچەیی و چ لەسەر ئاستی نەتەوەیی و نێونەتەوەیی؛ وەك پەرلەمان، حکومەت و پارتە سیاسییەکان.

تێ- مافی بەشداریکردن لە کۆمەڵە و ڕێکخراوە ناحکومییەکاندا؛

خاڵی 3

هەموو هەوڵ و تواناكارییەك بخرێتە كار بۆ بەربەستكردن و بنبڕكردنی هەڵاواردن دژ بە ژنان لە هەموو پەیوەندییەكانی خێزان و لە ژیانی هاوسەرێتی دا ، بە تایبەت:

ئا- ڕەوایەتی نەدرێت بە هاوسەرداری بە بێ ڕەزامەندی تەواوی هەردوولا و، هیچكامیان تەمەنیان لە **18** ساڵ كەمتر نەبێت؛

بێ- ئەرك و مافی یەكسان بۆ هەر دوو هاوسەر هەبێت، چ لە ماوەی پێكەوەژیانیی و، چ لە كاتی هەڵوەشاندنەوەی ژیانی هاوسەرێتیدا؛ بۆ نموونە مافی بەرهەمهێنانی نەوە؛

پێ- مافی یەكسان لە بڕیاردانی ئازادانە لەسەر ژمارەی منداڵ، بەدەستهێنانی زانیاری و فێربوون و ڕووناكبیریی ، بەدەستهێنانی ئامرازە سەرەكییە پێویستەكان بۆ یارمەتیدانیان لە بەكارهێنانی مافەكانیاندا؛

تێ- مافی یەكسان لە میرات و خاوەنێتی و موڵكداریدا؛

جێ- قەدەغەكردنی نەریتەكانی وەك فرەژنی، هاوسەرێتی كاتیی و مارەیی؛

خاڵی 4

هەموو جۆرە هەوڵ و تواناكارییەكی پێویست بخرێتە كار بۆ بنبڕكردنی هەڵاواردن دژ بە ژنان لە بواری كاركردن و دامەزراندن لە كاردا، بە تایبەت:

ئا- مافی ڕەخساندنی دەرفەتی یەكسان لە كار و دامەزراندن لە كار و، مووچە و هەقدەستی یەكسان؛

بێ- قەدەغەكردنی لەكاردەركردن لە سۆنگەی زگپڕیی یان مۆڵەتی منداڵبوون و گۆشكردنی منداڵ؛

پێ- دانانی ماوەی مۆڵەتی باوكایەتی بە مووچەوە؛

تێ- دابینكردنی كۆمەكی پێویست و خزمەتگوزاری كۆمەڵایەتی وەك دایەنگە و باخچەی ساوایان، تا دایكان و باوكان بواری ڕاپەڕاندنی ئەركەكانی ژیانی خێزانی و كاركردن و، هەروەها دەرفەتی بەشداریكردنیان لە چالاكییە كۆمەڵایەتییەكاندا بۆ برەخسێت؛

<u>خاڵی 5</u>

1- دەستەواژەی" توندوتیژی دژ بە ژنان" بە مانای هەموو جۆرە رەفتارێکی توندە کە لەسەر بنەمای ژێندەر پیادە دەکرێت کە دەبێتە، یان "ڕەنگە ببێتە"، هۆی زیان وئازاری سێکسی، فیزیکی و دەروونی ئافرەت. هەروەها هەڕەشەی ئەو کردەوە ئازارئامێزانە، زۆرلێکردن یان بێبەشکردن لە ئازادی چ لە ژیانی کۆمەڵایەتی و چ لە ژیانی تاکییدا.

2- بەگەڕخستنی هەموو جۆرە هەوڵێك بۆ بنبڕکردن و بەتاواندانانی توند و تیژی دژ بە ژنان و، ڕەچاونەکردنی هیچ جۆرە داب و نەریت یان ڕێسا و ڕوانینێکی ئایینی کە بە مەبەستی خۆلادان لەم ئەرکە لە ئارادایە، بە تایبەت:

ئا- بەربەستکردن، لێکۆڵینەوە و ، بە پێی یاسا هەموارەکان، تەمبێ کردني کردەوەی توندوتیژی ئامێز دژ بە ژنان، جا ئەو کردەوانە لە تاکێکی کۆمەڵگە رووبدات، یان لە لایەن دامودەزگای حکومەتەوە بێت؛

بێ- گەشەپێدانی سزاکان بۆ تاوانی جەزایی، مەدەنی و تاوانەکانی تر لە یاساکانی ناوخۆییدا بەمەبەستی تەمبێ کردن و قەرەبووکردنەوەی زیانەکانی توندوتیژی دژ بە ژنان، بۆ نموونە "کوشتنی ژنان بە پاساوی پاراستنی شەرەف" بە تاوانی کوشتنی بەمەبەست دابنرێت و، پەناگا و کۆمەکی پارێزگاریی بۆ ئافرەتان و منداڵەکانیان دابین بکرێت.

پێ- بنبڕکردنی هەموو جۆرە بڕیارێکی زاڵمانە، نامرۆڤانە و سوککاریی وەك بەردباران کە بە تایبەتی بەرەورووی ژنان دەبنەوە و پیادەدەکرێن.

<u>خاڵی 6</u>

بەگەڕخستنی هەموو هەوڵ و توانایەك بۆ بەربەستکردنی کەڵکئاوەژوو وەرگرتنی سێکسی و بازرگاني و سەوداومامەڵەکردن بە سێکسی ژنان و کچان.

<u>خاڵی 7</u>

هەموو هەوڵ و تەقەلایەکی پێویست بۆ بەربەستکردنی هەڵاواردن دژ بە ژنان لە بواری خوێندن و فێربوون دا بکرێت بە تایبەت:

ئا- پێدانی دەرفەت و سازکردنی هەلومەرجی یەکسان بۆ کچان و کوڕان لە بواری خوێندن و پەروەردەی پیشەییدا. پێشنیاری نۆ ساڵ خوێندنی بەزۆر و بەخۆڕایی بۆ منداڵان دەکەین؛

بێ- هەموو جۆرە بۆچوون و تێڕوانینێك کە زەمینە بۆ هەڵاواردن دەسازێنێ سەبارەت بە ڕۆڵ و ئەرك و مافەکانی ژنان و پیاوان لە سیستەمی پەروەردە دا نەمێنێت و، بە تایبەت پەرتووکی خوێندنی فێرگەکان دەبێت سەرلەنوێ دابهێنرێنەوە و چاپبکرێنەوە بە جۆرێك کە ئەرکی مێژوویی ژنان لە کۆمەڵگەدا لە ناویاندا ڕەنگ بداتەوە.

پێ- سازاندنی دەرفەتی یەکسان بۆ ژنان بۆ ئەوەی بتوانن وەک پیاوان لە قۆناغی خوێندنی باڵادا سوود لەیارمەتییەکان وەرگرن بۆ گەشەپێدانی خۆیان؛

<u>خاڵی 8</u>

1- هەوڵ و تەقەلای پێویست بدرێت بۆ نەهێشتنی هەموو جۆرێکی هەڵاواردن لە بواری سەرپەرشتی تەندروستی و بە مەبەستی دەستەبەرکردنی خزمەتگوزاری لەبواری سەرپەرشتی تەندروستیدا، بۆ نموونە لەوانەدا کە پەیوەندی بە پلانی بەرنامەی خێزانەوە هەیە.

2- ئاکارە نەریتییەکانی وەکو خەتەنەکردنی مێینە بە پێی یاسا قەدەغە بکرێن.

<u>خاڵی 9</u>

هەوڵ و کۆششی لێبڕاوانە بۆ نەهێشتنی هەموو جۆرە هەڵاواردنێك لە بوارەکانی ژیانی ئابووری و کۆمەڵایەتیدا، بە تایبەت:

ئا- پێدانی دەرماڵەی تایبەت بە خێزانەکان، بۆ نموونە بە ژنانی ئەنفال، منداڵان ، خێزانە ئاوارەکان و خێزانە زیانلێکەوتووەکان؛

بث- دابینکردنی کۆمەکی تایبەت بۆ ژنان بۆ پرسەکانی تایبەت بە ڕێنومایی و ڕاوێژی یاسایی لە پەیوەندی بە هەڵاواردنی پیادەکراو دژ بە ژنان.

Daxwaznameya Jinên Kurd

Daxwaznameya maf û azadiyên jinan li herêmên kurdî û li derveyî welat

Projeya Jinên Kurd û Projeya Kurdî ya Mafên Mirovan

Baldêr li ser hindê ku qanûn bingehê dadperwerî û wekheviyê û ewlehiya siyasî, civakî, çandeyî û aborî û berevana parastina mafên kesî ye,

Qayil ku bingehek qayim bo civakek nûjen li herêmên kurdî dikare tenê bi rêya demokrasî û wekheviyê peyda bibe,

Qayil ku tenê veqetandina dîn û dewletê ji hev dikare civakek demokratîk misoger bike,

Baldêr li ser giringiya danîn, guherrandin û bicihanîna qanûnan yên bingehê wan mafên mirovan yên gerdûnî wek hatine berhevkirin di Bingehnameya Neteweyên Hevgirtî de, di Danezana Gerdûnî ya Mafên Mirovan de, di peymanên mafên mirovan de û di peyman, biryarname, danezan û pêşniyarên dî de,

Xemgîr ji hindê ku dîn pirrî car çewt tê bikaranîn daku rewa bêt xwiyakirin binpêkirina mafên li civakên demokratîk misogerkirî û daku rê bide awartina dijî jinan,

Haydar ji hindê ku guherrandin di rola kevnar ya zelaman de û herwa di rola jinan de di civaka kurdî û malbatên kurdî de pêdivî ye daku wekheviya di navbera jinan û zelaman de bêt bidestxistin,

Bibiryar ku bi cih bîne rêbazên di Peymana Hilweşandina Hemî Cûnên Awartina Dijî Jinan (CEDAW) û di Danezana Hilweşandina Şideta Dijî Jinan de destnîşankirî, lew em pêdivî dibînin pûte bi daxwazên jinên kurd bikin bo wekheviyê daku guhartinek bingehîn peyda bibe bo hemî jinên li herêmên kurdî û li revenda kurdî,

Bang dikin ku:

<u>Bend 1</u>

Her pergala dadî li nav herêmên kurdî divê her cûn awartina dijî jinan mehkûm bike û nehêle. Bi balkişandina li CEDAW, têgiha “awartina

dijî jinan" divê bêt wateya her cûn cudakirin, bêparkirin û sinorkirina li ser bingehê zayendî hatî kirin ku bandor yan armanc mezaxtin yan betalkirina naskirin, çêştin yan xebitandina mafên mirovan û azadiyên bingehîn e ji alî jinan ve, statûya wan ya zewacî çi be jî, ca di warê siyasî, aborî, civakî, çandeyî, sivîl yan yên dî de be.

Bend 2

Nabe awartina dijî jinan bêt kirin di jiyana siyasî û gelemperî de di civaka kurdî de û, bi taybetî, divê wan hebin:

(a) mafên wekhev li gel zelaman li pêşberî dadê, bo nimûne mafên wekhev wek şahid;

(b) mafê dengdanê di hemî hilbijartinan de û mafê berbijariyê di hemî dezgehên bi gelemperî hilbijartî de;

(c) mafê beşdarîkirinê di dezgehên biryardanê de li asta deverî, neteweyî û navneteweyî, wek perlemanan, hikûmetan û partiyên siyasî;

(d) mafê beşdarîkirina di rêxistin û yeketiyên ne-hikûmî de.

Bend 3

Hemî pêngavên bikêr divê bên avêtin bo nehêlana awartina dijî jinan di hemî warên têkildarî malbatê û hevseriyê de, bi taybetî:

(a) zewac divê bi qanûnê neyêt rewakirin bêyî rezamendiya temam û azad ya herdu aliyan, û nabe ti ji herduyan kêmtirî jiyê 18 salan bin;

(b) maf û erkên wekhev divê bo herdu hevseran hebin di dema hevjiyanê de û li dema betalkirina wê, di nav de mafên berhemdarî jî;

(c) mafên wekhev bo bi azadî birydardana li ser hejmara zarrokên xwe û mafê xwegihandina agahiyan, perwerdeyê û alavan bo bikaranîna van mafan;

(d) mafên wekhev di mîrasgiriyê, xwedîtiyê û maliyetê de;

(e) nerîtên kevnar yên pirrjinî, zewaca demkî û next divê bên qedexekirin.

Bend 4

Hemî pêngavên bikêr divê bên avêtin bo nehêlana awartina dijî jinan di warê karkirinê de, bi taybetî

(a) divê wan mîna zelaman delîvên wekhev yên karkirinê û heqdestwergirtinê hebin;

(b) jikaravêtina ji ber avisiyê yan betlaneya dayikaniyê divê bêt

qedexekirin;
(c) betlaneya babîniyê ya muçedar bila bêt raberkirin;
(d) xizmetkariyên civakî yên destekder, mîna dayegehan, divê bên peydakirin daku delîvan bidin dêbavan ku erkên malbatî li gel berpirsiyariyên kar û/yan çalakiyên civakî bimeşînin.

Bend 5
(1) Têgiha "şideta dijî jinan" tê wateya her reftara şidetî ya li ser bingehê zayendî be ku encama wê dibe, yan belkî bibe, ziyangihandina yan êşandina jinan, di nav de gefên wan reftaran, tade yan bêparkirina kêfî ji serbestiyê, ca di warê jiyana takekesî yan jî ya fermî de be.

(2) Hemî pêngavên bikêr divê bên avêtin bo mehkûmkirin û nehêlana şideta dijî jinan û nabe ti adet, kevneşopî yan baweriyên dînî bên bikaranîn bo rêgirtina li vî erkî, bi taybetî divê:
(a) reftarên şideta dijî jinan bên berlêgirtin, lêkolîn û, li gor qanûnên heyî, cezakirin, ca ev reftar ji alî dewletê, aliyên ne-dewletî yan jî mirovên takekes ve hatibe encamdan;
(b) qanûnên cezayî, sivîl û yên dî yên xwemalî divê bên pêşxistin bo cezakirin û tezmînatkirina van reftarên şideta dijî jinan, bo nimûne "kuştina namûsî" divê wek qetil bêt hesibandin û parêzkarî û penageh ji jinan û zarrokên wan re bên dan;
(c) cezayên hovane, nemirovane û bêqîmetker, mîna kevirkirinê, ku herî zêde dijî jinan tên bikaranîn, divê bên hilweşandin.

Bend 6
Hemî pêngavên bikêr divê bên avêtin bo rêgirtina li hemî cûnên şelandina cinsî û bazirganiya bi jinan û keçan.

Bend 7
Hemî pêngavên bikêr divê bên avêtin bo nehêlana awartina dijî jinan daku mafên wekhev bên misogerkirin bo jinan û zelaman di warê perwerdeyê de, bi taybetî:
(a) divê keç li gel kurran bi şertên wekhev xwedî heman mafan bin di perwerdeyê, rahênana pîşeyî û xwendekariyê de, di nav de perwerdeya pêşniyarkirî ya herî kêm neh salan ya mecbûrî û belaş bo zarrokan;
(b) her têgihiştina qalibgirtî ya li ser rolên jinan û zelaman, li çi astê û bi çi cûnê perwerdeyê be, divê bêt hilweşandin, bi taybetî pirtûkên dersê divê bên veraçavkirin daku rola jinan di dîrokê de

bi diristî diyar bikin;

(c) divê jin mîna zelaman xwedî heman delîvan bin bo mifadariya ji bexşîşan û xelatên dî yên xwendinê.

<u>Bend 8</u>

(1) Hemî pêngavên bikêr divê bên avêtin bo nehêlana awartina dijî jinan di warê çarederiya saxlemî de daku xwegihandina xizmetên saxlemî, di nav de plankirina malbatî jî, bên misogerkirin.

(2) divê nerîtên kevnar, mîna xesandina endamê cinsî yê jinan, bi qanûnê bên qedexekirin.

<u>Bend 9</u>

Hemî pêngavên bikêr divê bên avêtin bo nehêlana awartina dijî jinan di warên dî yên jiyana aborî û siyasî de, bi taybetî:

(a) mafên wergirtina mifayên malbatî, bo nimûne bo jinên Enfal-kirî, zarrokan, malbatên aware û yên dî yên ziyanlêbûyî;

(b) divê jinan mafê şîretmendiya dadî ya belaş hebe li ser hemî cûn awartina dijî jinan.

Ev daxwazname di preskonferensek navneteweyî de roja 22.06.2004 li Perlemana Brîtanyayê hatiye pêşkêşkirin. Orijînala daxwaznameyê bi kurdî (kurmancî û soranî) û inglîzî ye. Ev kurmanciya resen ya daxwaznameyê ye.

لائحة مطاليب المرأة الكردية

لائحة حقوق وحرية المرأة في المناطق الكردية و بلدان المهجر

برنامج المرأة الكردية بالتعاون مع المنظمة الكردية لحقوق الأنسان

إنطلاقا من أن القانون هو أساس العدالة و المساواة و هو الضامن للأمن السياسي، الأجتماعي، الثقافي و الأقتصادي للأفراد و الذائد عن حقوقهم،

وإيمانا منا بأن بناء المجتمع الحديث و المستقر في المناطق الكردية لا يمكن أن يتحقق إلا من خلال تبني الديموقراطية و المساواة،

وتأكيدا على أن بناء المجتمع الحر و الديموقراطي يقوم فقط على أساس فصل الدين عن الدولة،

ودعوة منا الى ضرورة الأخذ بنظر الأعتبار أهمية تشريع وتعديل و تطبيق القوانين وفق المعايير الكونية لحقوق الأنسان كما وردت في لائحة حقوق الأنسان التي أقرتها الجمعية العامة لمنظمة الأمم المتحدة، فضلا عن اللوائح و المقررات و الأتفاقيات الدولية الأخرى،

وتعبيرا عن قلقنا من سوء إستخدام الدين لأضفاء الشرعية على إنتهاكات الحقوق المصانة في المجتمعات الديموقراطية و لتشجيع ممارسة التمييز ضد المرأة،

وإدراكا منا بأن إحداث التغيير في الدور التقليدي لكل من الرجل و المرأة في المجتمع الكردي و داخل العائلة الكردية أمر ضروري لتحقيق المساواة الكاملة بين الرجل و المرأة،

وحرصا منا على ضرورة تطبيق المبادئ التي تضمنتها إتفاقية القضاء على جميع مظاهر التمييز ضد المرأة (CEDAW) و لائحة محاربة العنف ضد المرأة. لكل ذلك وجدنا من الضروري طرح مطاليب مساواة المرأة الكردية من أجل إحداث تغييرات جذرية في أوضاع المرأة في المناطق الكردية و في بلدان المهجر.

لذا نطالب بما يلي:

<u>البند 1:</u>

على أي نظام قانوني سائد في المناطق الكردية إدانة و تحريم التمييز ضد المرأة بكل أشكاله. ويعني (التمييز ضد المرأة) وفق تعريف (CEDAW) أي تمييز أو إقصاء أو تقييد للمرأة وحقوقها على أساس الجنس و الذي يؤثر أو يهدف الى إضعاف الأدراك و المواهب و إمكانيات الممارسة الفعلية لدى النساء بغض النظر عن أوضاعهن المادية و الجنسية. بل يجب أن يستند على أسس المساواة بين الرجل و المرأة، و حقوق الأنسان و الحريات الأساسية على الأصعدة السياسية، الأقتصادية، الأجتماعية، الثقافية و المدنية و غيرها.

<u>البند 2:</u>

يجب أن لا تتعرض المرأة الى التمييز في الحياة السياسية و الأجتماعية العامة في المجتمع الكردي و يجب أن تتمتع ب:

(أ) حق المساواة مع الرجل أمام القانون كالمساواة في الشهادة أمام المحاكم مثل.
(ب) حق التصويت و الترشيح في الأنتخابات و الى جميع المؤسسات العامة المنتخبة.
(ت) حق المشاركة في مؤسسات صنع القرار على جميع المستويات الأقليمية و الوطنية و الدولية كالبرلمان و الحكومة و الأحزاب السياسية.
(ث) حق المشاركة في الجمعيات و المنظمات الغير حكومية.

البند 3:

بذل الجهود و الأمكانيات جميعها لمنع ممارسة التمييز ضد المرأة و القضاء عليه في جميع القضايا المتعلقة بالعلاقات العائلية و الزواج و بخاصة في:

(أ) عدم إعتبار الزواج مشروعا إلا بالرضا التام و الحر للطرفين و على أن لا يقل سن أي منهما عن الثامنة عشرة.
(ب) ضمان المساواة في الحقوق و الواجبات للزوجين سواء أثناء الحياة الزوجية المشتركة أو عند الأنفصال و التفريق، مثل حق الحصول على الأطفال من جديد.
(ت) ضمان المساواة في إتخاذ القرار الحر حول عدد الأطفال و حق إكتساب المعلومات و الحصول على التعليم و المساعدة لممارسة تلك الحقوق.
(ث) ضمان المساواة مع الرجل في حقوق الأرث و التملك و الملكية.
(ج) منع ظواهر تعدد الزوجات و الزواج المؤقت و فرض المهور.

البند 4:

إتخاذ جميع الأجراءات اللازمة لمنع ممارسة التمييز ضد المرأة في مجالات العمل و التوظيف و بخاصة:

(أ) حق توفير فرص التوظيف المتكافئة وفي الرواتب و الأجور،
(ب) منع طرد المرأة من العمل بسبب الحمل أو أثناء التمتع بإجازة الأمومة و تربية الطفل،
(ت) تشريع إجازة أبوة مدفوعة الراتب،
(ث) توفير المساعدات الضرورية و الخدمات الأجتماعية كمراكز الأمومة و رياض الأطفال لتمكين الأباء و الأمهات من الجمع بين إلتزاماتهم العائلية و مهام الوظيفة والعمل و المشاركة في النشاطات الأجتماعية.

البند 5:

1. تشتمل عبارة (العنف ضد المرأة) على جميع التصرفات و السلوكيات العنيفة التي تقوم على أساس جنس المرأة و التي تتسبب أو يمكن أن تتسبب في إلحاق الضرر أو الأذى الجنسي أو الجسدي أو النفسي بالمرأة. كما تشمل عبارة (العنف ضد المرأة) على التهديد بالقيام بتلك الأفعال المؤذية أو إجبار المرأة أو حرمانها من حرياتها الأجتماعية أو الشخصية.
2. بذل كل الجهود للقضاء على ظاهرة العنف ضد المرأة و إعتبارها جريمة و عدم أتخاذ أية عادات أو تقاليد و أعراف أو معتقدات دينية كمبررات للتهرب من القيام بهذه المهمة، بخاصة:

(أ) منع و التحقيق وفق القوانين السائدة و معاقبة أعمال العنف ضد المرأة سواء مورست هذه الأفعال من قبل الدولة أو من قبل ممثلين غير حكومين أو أشخاص عاديين.
(ب) تشديد العقوبة المدنية و العقوبات الأخرى في القوانين الوطنية لمعاقبة ومعاملة مرتكبي أعمال العنف ضد المرأة مثل جرائم (غسل العار) و النظر إليها كجرائم قتل مع تأمين الحماية للنساء و أطفالهن في هذه الحالات.
(ت) القضاء كليا على العقوبات الوحشية و المهينة مثل الرجم بالحجارة و التي تنفذ عادة بحق المرأة.

البند 6:

إتخاذ الأجراءات اللازمة لمحاربة جميع أشكال الأستغلال الجنسي و التجارة بالنساء و الفتيات.

البند7:

إتخاذ الأجراءات اللازمة لمحاربة التمييز ضد المرأة بهدف تأمين الحقوق المتساوية للرجال و النساء في مجال التربية و التعليم و بخاصة في:

(أ) يجب أن توفر للفتيات نفس الظروف و الفرص التي يتمتع بها الأولاد للحصول على التعليم و التدريب المهني و الدراسات. ونطالب بفترة تسع سنوات للتعليم المجاني و الألزامي للأطفال.
(ب) إزالة كل التفسيرات و التصورات المسبقة عن دور الرجل و المرأة في مستويات و أشكال التعليم المختلفة و يجب أن يعاد النظر في الكتب المنهجية بطريقة تعكس بصورة صحيحة دور المرأة في التاريخ.
(ت) خلق الفرص المتكافئة أمام المرأة لكي تتمتع مثل الرجال بالمنح و الزمالات الدراسية الأخرى.

البند 8:

1. إتخاذ الخطوات اللازمة لمنع التمييز ضد المرأة في مجال الخدمة الصحية بهدف تأمين حصولها على تلك الخدمات بما فيها المتعلقة بالتخطيط العائلي.

2. منع بعض العادات و الممارسات التقليدية كختان المرأة بقوة القانون.

البند 9:

إتخاذ الأجراءات اللازمة لمنع ممارسة التمييز ضد المرأة في مجالات أخرى من الحياة الأقتصادية و الأجتماعية، مثل:

(أ) منح المخصصات الى العوائل المنكوبة و بخاصة ذوي ضحايا الأنفال من النساء و الأطفال و كذلك المرحلين و غيرهم.
(ب) يجب أن تحصل المرأة على الأستشارة القانونية المجانية في جميع القضايا المتعلقة بممارسة التمييز ضدها.

KÜRT BÖLGELERİNDEKİ VE DİASPORADAKİ KADINLARIN HAKLARI VE ÖZGÜRLÜKLERİ SÖZLEŞMESİ

Adalet ve eşitliğin; siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik güvenliğin ve kişi haklarının korunmasının güvencesinin temelinin hukuk olduğunu kaydederek;

Kürt bölgelerinde modern bir toplumun sağlam bir şekilde kurulmasının sadece demokrasi ve eşitlik yoluyla başarılabileceği inancıyla;

Dinin devlet işlerinden ayrı tutulmasıyla özgür demokratik bir toplumun garanti alınabileceği inancıyla;

Yasal düzenlemelerin, Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, insan hakları ile ilgili uluslararası sözleşmeler ve diğer sözleşmeler, kararlar, deklarasyonlar ve tavsiye kararları ile bir sistem olarak ortaya çıkan uluslararası insan hakları temelinde inşası, ıslâh edilmesi ve uygulanmasının önemini kaydederek;

Bir demokratik toplumda garanti altına alınmış olan hakların ihlâli ve kadınlara karşı ayrımcılık gütmek amacıyla dinin kötüye kullanıldığı kaygısını taşıyarak;

Kadın ve erkek arasında tam bir eşitliği gerçekleştirmek için Kürt toplumunda ve Kürt ailesi içinde kadının rolü kadar erkeğin geleneksel rolünün de değişmesi gerektiğinin bilincinde olarak;

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) ve Kadınlara Yönelik Şiddetin Önlenmesi Bildirgesi'nde ortaya konulan prensiplerin hayata geçirilmesi kararlılığıyla, ve buna bağlı olarak, Kürt diasporasında yer alan ve Kürt bölgelerinde yaşayan tüm kadınların köklü değişimine yol açmak

amacıyla Kürt kadınlarının eşitlik için ileri sürdükleri taleplerinin altını çizmeyi gerekli görerek aşağıda belirtilen çağrıyı yapmaktayız:

Madde 1

Kürt bölgelerinde hukuk sistemi kadınlara yönelik ayrımcılığın her türünü mahkûm etmeli ve dışlamalıdır. CEDAW'da "kadınlara karşı ayrımcılık" terimi ile kastedilen, medenî hâl ya da cinsel konumuna bakılmaksızın kadınların erkek-kadın eşitliği, insan hakları ve siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve diğer alanlarda temel özgürlüklere dayanan, haklarını tanımayı, kadınların bu haklarından yararlanmasını ya da kadınların bu haklarını kullanmasını engellemeyi ya da yok etmeyi amaçlayan ya da bu sonucu ortaya çıkaran cinsiyet temelindeki her tür ayrımcık, dıştalama ya da sınırlamadır.

Madde 2

Kadınlar, Kürt toplumunun siyasal ve kamu hayatında ayrımcılığa tâbi tutulamazlar, ve kadınlar özellikle de:

a) Yasalar önünde eşittirler; örneğin şahit olarak eşit haklara sahiptirler;

b) Seçimlerde oy kullanma hakkına ve seçimle oluşan kamu organlarına seçilme hakkına sahiptirler;

c) Yerel, ulusal ve uluslararası seviyede, parlamentolar, hükümetler ve politik partiler gibi karar alma organlarında yer alma hakkına sahiptirler;

d) Sivil toplum kuruluşları ve derneklerde yer alma hakkına sahiptirler.

Madde 3

Aile ilişkileri ve evlilikle bağlantılı bütün konularda kadınlara karşı ayrımcılığı engelleyen bütün uygun tedbirler alınmalıdır, özellikle de:

a) İki tarafça da tam ve özgür olarak onaylanmadıkça ve birey 18 yaşından küçükse evlilik hukukî olarak geçersiz sayılmalıdır;

b) Evlilik süresince ve evliliğin sonlandırılmasında çocuklar üzerindeki haklarda dahil, aynı hak ve sorumluluklar eşlerin her ikisi içinde geçerlidir;.

c) Çocuk sayısına özgürce karar verme ve bilgi alma ve eğitim ile bu hakları kullanmayı sağlayacak araçları edinmekte eşler aynı haklara sahiptirler;

d) Miras, mal ve mülk edinmekte eşler aynı haklara sahiptirler:

e) Geleneksel çok eşlilik, geçici evlilikler ve başlık alınması yasaktır.

Madde 4

Çalışma alanında kadınlara karşı ayrımcılığı engelleyen bütün uygun tedbirler alınmalıdır, özellikle de:

a) Kadınlar aynı çalışma fırsatı ve eşit ücret hakkına sahip olmalıdır;

b) Hamilelik ya da doğum izni gerekçesiyle işten atılmalar yasaklanmalıdır;

c) Ücretli babalık izni verilmelidir:

d) Ebeveynlerin aile yükümlülükleri ile iş sorumlulukları ve/veya sosyal faaliyetlerini harmanlayabilmelerini sağlamak için ana okulu gibi destekleyici sosyal hizmetler temin edilmelidir.

Madde 5

(1) "Kadınlara yönelik şiddet"kavramı ile kastedilen, kamu hayatında olsun, özel hayatta olsun kadında fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar ve acıya yol açan ya da yol açması olası cinsiyet farlılığına dayalı şiddet içeren herhangi bir eylem olup, buna söz konusu eylemleri yapma tehdidi, teşebbüsü ya da keyfî olarak özgürlükten yoksun bırakmak da dahildir.

(2) Kadınlara yönelik şiddetin mahkûm etmek ve engellemek için bütün uygun tedbirler alınmalıdır ve bunu engellemekle ilgili yükümlülüklerden kaçınmak için hiçbir gelenek, görenek ya da dinsel telâkki gündeme getirilemez, özellikle de:

a) İster devlet tarafından, ister devlet dışı unsurlar tarafından, ister özel kişiler tarafından işlensin, kadınlara yönelik şiddet eylemleri engellenmeli, soruşturulmalı ve varolan yasalar çerçevesinde cezalandırılmalıdır;

b) Kadınlara yönelik şiddet eylemlerini cezalandırmak ve çözümlemek için yerel mevzuatta cezaî, sivil ve diğer yaptırımlar geliştirilmelidir. Örneğin, "töre cinayetleri" cinayet olarak değerlendirilmeli, kadınlar ve çocuklar için sığınma evleri ve koruyucu önlemler alınmalıdır;

c) Taşlama gibi esas olarak kadınlara yönelik uygulanan zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı işlemlere son verilmelidir.

Madde 6

Cinsel sömürü ve kadın ticareti ile mücadele etmek için bütün uygun tedbirler alınmalıdır.

Madde 7

Eğitim alanında kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip olmasını sağlamak için kadınlara yönelik ayırımcılığı engelleyecek bütün uygun tedbirler alınmalıdır, özellikle de:

a) Kız çocukları eğitim, öğrenim ve meslek kurslarında erkek çocuklarla aynı imkân ve şartlara sahip olmalı, çocuklar için asgarî dokuz yıllık zorunlu ve ücretsiz eğitim öngörülmelidir;

b) Eğitimin her aşamasında ve her türünde kadınlarla erkeklerin rollerine ilişkin klişe görüşler dışlanmalı özellikle de ders kitapları kadınların tarihteki rollerini doğru yansıtacak şekilde gözden geçirilmelidir;

c) Kadınlar burs ve diğer öğrenci kredilerden yararlanmakta erkeklerle aynı fırsat ve imkânlara sahip olmalıdır.

Madde 8

(1) Aile plânlaması da dahil sağlık hizmetlerinden yararlanılmasını sağlamak için sağlık alanında kadınlara yönelik ayrımcılığı engelleyen bütün uygun tedbirler alınmalıdır.

(2) Kadınlık organlarını tahrip eden (kadın sünneti, kadınlık organlarının dikilmesi gibi) geleneksel uygulamalar kanunla yasaklanmalıdır.

Madde 9

Ekonomik ve sosyal hayatın diğer alanlarında kadınlara yönelik ayrımcılığı engellemek için uygun tedbirler alınmalıdır, özellikle:

a) Anfal kadınları, çocuklar, göçe zorlanmış ve diğer etkilenmiş aileler için aile yardımı hakkı tanınmalıdır;

b) Kadınların, kadınlara yönelik ayrımcılığın her türü ile ilgili olarak ücretsiz hukuksal danışma hizmeti alma hakkı olmalıdır.

Charte des femmes kurdes

Charte pour les Droits et Libertés des femmes dans les régions kurdes et la diaspora

Le Projet des femmes kurdes et le Projet des Droits de l'Homme kurde,

Constatant que le droit est à la base de la justice, de l'égalité et de la sécurité politique, sociale, culturelle et économique ainsi qu'une garantie dans la protection des droits de l'individu,

Convaincus que les bases solides pour une société moderne dans les régions kurdes ne peuvent être posées qu'à travers la démocratie et l'égalité,

Convaincus que seule une séparation de la religion et de l'Etat peut garantir une société démocratique libre,

Constatant l'importance d'édicter et mettre en oeuvre une législation fondée sur les droits de l'Homme universels tels qu'ils sont codifiés dans la Charte des Nations Unies, dans la Déclaration Universelle des Droits de l'Homme, dans les pactes internationaux relatifs aux droits de l'Homme et dans d'autres conventions, résolutions, déclarations et recommandations.

Préoccupés par la mauvaise utilisation fréquente de la religion à des fins de légitimation de violations des droits garantis dans une société démocratique et d'entretien de la discrimination contre les femmes,

Conscients qu'un changement dans les rôles traditionnels de l'homme comme de la femme dans la société kurde et dans la famille kurde est nécessaire afin d'atteindre la pleine égalité entre les hommes et les femmes,

Déterminés à mettre en oeuvre les principes proclamés dans la la Convention sur l'élimination de toutes les formes de discrimination à l'égard des femmes et la Déclaration sur l'élimination de la violence à l'égard des femmes, nous jugeons en conséquence nécessaire de souligner les exigences d'égalité des femmes kurdes afin de provoquer un changement fondamental en faveur de toutes les femmes dans les régions kurdes et la diaspora kurde,

Appellent à ce qui suit :

Article 1

Tout système juridique dans les régions kurdes condamnera et éliminera les discriminations de toutes sortes contre les femmes. En référence à la Convention sur l'élimination de toutes les formes de discrimination à l'égard des femmes, le terme « discrimination contre les femmes » signifiera toute distinction, exclusion ou restriction faite sur la base du sexe et ayant pour effet ou objectif de réduire ou réduire à néant la reconnaissance, la jouissance et l'exercice par les femmes, quel que soit leur statut marital ou sexuel, sur la base de l'égalité entre les hommes et les femmes, des droits de l'Homme et des libertés fondamentales dans les domaines politique, économique, social, culturel, civique ou autre.

Article 2

Les femmes ne feront pas l'objet de discriminations dans la vie publique et la vie politique de la société kurde, et, en particulier, elles auront :

(a) des droits égaux devant la loi, par exemple des droits égaux en tant que témoins ;
(b) le droit de voter à toutes les élections et le droit d'être éligibles à tous les postes publiquement élus ;
(c) le droit de faire partie des organes décisionnels aux niveaux local, national et international tels que les parlements, gouvernements et partis politiques ;
(d) le droit de faire partie des organisations non gouvernementales et des associations.

Article 3

Toutes les mesures appropriées seront prises afin d'éliminer les discriminations contre les femmes dans tous les domaines relatifs aux relations familiales et au mariage, et en particulier :

(a) le mariage ne sera pas contracté valablement sans le consentement plein et libre des deux parties, et par toute personne âgée de moins de 18 ans ;
(b) les mêmes droits et responsabilités existeront pour les deux époux pendant le mariage et à sa dissolution, y compris les droits liés à la reproduction ;
(c) les mêmes droits de décider librement du nombre de leurs enfants et d'avoir accès à l'information, à l'éducation et aux moyens de leur permettre d'exercer ces droits ;
(d) le mêmes droits de succession, de possession et de propriété ;
(e) les pratiques traditionnelles de polygamie, de mariage temporaire et de dot seront interdites.

Article 4

Toutes les mesures appropriées seront prises afin d'éliminer les discriminations contre les femmes dans le domaine de l'emploi, et en particulier :
(a) le droit aux mêmes offres d'emploi et à une rémunération égale ;
(b) l'interdiction du licenciement fondé sur la grossesse ou le congé de maternité
(c) l'introduction d'un congé de paternité payé ;
(d) la mise en place des services sociaux nécessaires, par exemple les crèches, afin de permettre aux parents de combiner les obligations familiales et les responsabilités professionnelles et/ou les activités sociales.

Article 5

(1) Le terme « violence contre les femmes » désigne tout acte de violence basé sur le sexe qui a pour conséquence, ou est susceptible d'avoir pour conséquence, des blessures ou des souffrances physiques, sexuelles ou psychologiques à l'encontre des femmes, y compris les menaces de tels actes, la coercition ou la privation arbitraire de liberté, dans la vie publique comme privée.
(2) Toutes les mesures appropriées seront prises afin de condamner et éliminer la violence contre les femmes et aucune tradition, coutume ou considération religieuse ne peut être mise en avant pour éviter cette obligation visant à éradiquer la violence, et en particulier :
(a) prévenir, enquêter sur et, conformément à la législation existante, punir les actes de violence contre les femmes, que ces actes soient perpétrés par l'Etat, par des acteurs non étatiques ou par des personnes privées ;
(b) mettre en place des sanctions pénales, civiles et autres dans la législation domestique en vue de punir et réparer les actes de violence contre les femmes, par exemple qualifier les « crimes d'honneur » de meurtres, fournir des refuges et une protection en faveur des femmes et de leurs enfants ;
(c) abolir les mesures de punition cruelles, inhumaines et dégradantes telles que la lapidation, lesquelles sont principalement exécutées à l'encontre des femmes.

Article 6

Toutes les mesures appropriées seront prises afin de combattre toutes les formes d'exploitation sexuelle et le trafic de femmes et de filles.

Article 7

Toutes les mesures appropriées seront prises afin d'éliminer les discriminations contre les femmes en vue d'assurer des droits égaux aux hommes et aux femmes dans le domaine de l'éducation, et en particulier :

(a) les filles auront les mêmes conditions et le même accès à l'éducation, à la formation professionnelle et aux études que les garçons, et le minimum recommandé de neuf ans d'éducation gratuite et obligatoire pour les enfants ;
(b) toute conception stéréotypée des rôles des hommes et des femmes à tous les niveaux et dans toutes les formes d'éducation sera éliminée, et en particulier les manuels scolaires seront révisés afin de refléter avec exactitude le rôle des femmes dans l'histoire ;
(c) les femmes se verront offrir les mêmes opportunités de bénéficier de bourses d'études que les hommes.

Article 8

(1) Toutes les mesures appropriées seront prises afin d'éliminer les discriminations contre les femmes dans le domaine de la santé en vue de garantir l'accès aux services de santé, y compris aux services relatifs au planning familial.
(2) Les pratiques traditionnelles telles que la mutilation génitale des femmes seront interdites par la loi.

Article 9

Des mesures appropriées seront prises afin d'éliminer les discriminations contre les femmes dans les autres domaines de la vie économique et sociale, et en particulier :
(a) le droit à des allocations familiales, par exemple pour les femmes d'Anfal, les enfants, les personnes déplacées et les autres familles affectées ;
(b) les femmes auront droit à un conseil juridique gratuit à propos de toutes les formes de discrimination contre les femmes.

The Charter for the Rights and Freedoms of Women in the Kurdish Regions and Diaspora urges the elimination of discrimination against women in private and political life. It also urges the full participation of Kurdish women in political, economic, educational, cultural and all other fields, and the implementation of rights for women irrespective of their religious, political or other beliefs.

The Charter is a collective effort that has been published by the Kurdish Women's Project (KWP) and Kurdish Human Rights Project (KHRP). It was launched in June and July 2004 at the House of Lords in London and the Kurdistan National Assembly in Erbil, Iraqi Kurdistan.

ISBN 1 900175 71 1